

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 42

ZATERDAG 15 OCTOBER 1932

HET DORP MÜRREN IN ZWITSERLAND. OP DEN ACHTERGROND DE EIGER EN DE MÖNCH

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

HET DORP MÜRREN IN ZWITSERLAND (OP DEN ACHTERGROND DE EIGER EN DE MÖNCH), (ILL.),	BLZ. 493
OP TOURNEE IN BORNEO'S BINNENLANDEN DOOR G. L. TICHELMAN	BLZ. 494
WENKEN VOOR TUINBEPLANTING. (VERPLANTEN IN HET NAJAAR), DOOR B.	BLZ. 495
HUIZE „BISSCHOPSRUST" BIJ FLORENCE (GEÏLL.), DOOR W. O. J. NIEUWENKAMP	BLZ. 496—498
HERFST (GEÏLL.), DOOR M. H.	BLZ. 498—501
WARMOND EN OMGEVING (GEÏLL.), (SLOT), DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ. 500—503
BLOEIENDE LELIES IN POTTEN (GEÏLL.), DOOR L. SPRUIT	BLZ. 503—504

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

OP TOURNEE IN BORNEO'S BINNENLANDEN

DOOR G. L. TICHELMAN

WAAR ik de legende van Gadjah Moendoer opteekende? Dat is een heel verhaal. De man, die het ergst onder de huidziekten zat, vertelde haar en hij deed dat zeer verdienstelijk. Hij was een bonkige Dajakker van Bangkalaän-Dajak, maar sprak vloeiend het Bandjareesch-Maleisch en beschikte met zijn zware stem over een bepaald redenaarstalent, waardoor zijn omgeving van primitieve Maleiers en nog primitiever Dajakkers tegen hem opzag. Ik had dien dag een vermoeienden tocht achter den rug naar de Tamaloeang-grotten, een natuurlijke tunnel, waarin eetbare vogelnesten gevonden worden en hij had mij vergezeld om uitleggingen te geven. Het stokoude Dajaksche kamponghoofd had hem aan den bestuursambtenaar toegevoegd als begeleider, een taak, waarvan hij zich op charmante wijze kweet. Ik was al veertien dagen op tournee met het gewestelijke stoomertje om belasting aan te slaan en kwam, langs Borneo's Oostkust varend, van het Noorden afgezakt om bij het krieken van den dag voor Tandjong-Kramat ¹⁾ in de Kloempang-baai voor anker te gaan. De pembekel ²⁾ van Bangkalaän-Melajoe, een nederzetting van tot den Islam overgegane Dajakkers, was er met drie prauwen om mij met mijn geleide, het Inlandsche districtshoofd, het onderdistrictshoofd, een korporaal met vier fuseliers en een politie-oppasser, de Bangkalaän-rivier te doen oproeien. Van de monding af tot aan de Maleische nederzetting heeft de rivier het gewone eentonige aspect van de meeste Borneo-rivieren. Nipah ³⁾, nipah en noegens nipah! Hier en daar moeten wij over een kleine stroomversnelling. Na eenige uren roeiens arriveeren wij te Bangkalaän-Melajoe en vandaar vervolgen wij dadelijk langs een goede rintis ⁴⁾ onzen tocht naar Bangkalaän Dajak, waar wij na anderhalf uur aankomen. Het heele dorp bestaat uit een ruime stamwoning, de balai, gebouwd op ongeveer 4 meter hooge palen. Het bouwmetaal bestaat voornamelijk uit bamboe, zelfs de dakbedekking is hiervan vervaardigd. Onder het gevaarte scharrelen de varkens rond, dag en nacht genoegelijk knorrend. De gladakkers klimmen met het grootste gemak de tot de balai toegang gevende rondhouten paal met inkepingen op en af. Alles is echt hier, zelfs het verschrompelde, patriarchaal-aandoende stamhoofd met zijn uitgeplozen, witten baard en zijn verweerd gezicht. Hij heet Masaharap en wordt met den weidschen titel van Toemenggoeng ⁵⁾ aangesproken. De Bangkalaän-rivier is hier ondiep en de twee prauwen, waarmede wij verder stroomopwaarts gaan, worden door de

¹⁾ tandjong = kaap; kramat = heilig; ²⁾ pembekel = dorpschoofd. ³⁾ nipah = moeraspalm; ⁴⁾ rintis = boschpad; ⁵⁾ Toemenggoeng = regentstitel op Java. Z.O. Borneo heeft zeer duidelijk Javaansche invloeden ondergaan.

Dajakkers met dunne bamboestaken voortgeboomd. Aan weerskanten verheffen zich bijna loodrechte, rotsachtige oevers. Wij varen in een canyon. Hoog boven ons groeien waringins en de dunne luchtwortels, die tot het water reiken, schijnen als uit den hemel te hangen. Wij passeeren nog een enkele kleine stroomversnelling. Het duurt een uur, voordat we de grot worden ingeboomd, nadat de pembekel van Bangkalaän-Melajoe, bij wierookwalm, de noodige gebeden gepreveld heeft om de geesten der voorvaderen, die in deze rotsholen samenschuilen, gunstig te stemmen. Dan ontsteekt men fakkels en begint de tocht door de tunnel. Vier uren lang worden wij tegen een vrij sterken stroom door de zich vernauwende en verwijdende druipteentunnel gebocmd. Soms zijn het hooge, wonderlijk gekleurde gewelven, met grillige druipteenvormingen, die alle een naam hebben en meestal een geschiedenis. Het zwarte water, glanzend als lak, weerspiegelt bizar het fakkellicht en stroomt stil en onheilspellend langs de boorden van onze prauw. Dan hoort men het aanzwellend gedruisch van een waterval. Het is een stroomversnelling. Wij stappen uit en klauteren er langs, terwijl de prauwen bij het flakkerend licht onder luid geschreeuw door de Dajakkers over de steenen worden getrokken. Op sommige plaatsen breekt een bundel helgroen, helblauw en koraalrood licht door vensters in den tunnelwand. Alles is onwezenlijk, grotesk en doet denken aan de fantastische teekeningen in een der onwaarschijnlijkste verhalen van Jules Verne, waarin hij een reis beschrijft van twee geleerden, die in de Hekla afdalen en uit de Etna weder te voorschijn komen. Slaat men met het blad van een roeispaan op het water, dan klinkt het als een pistoolschot; een roep houdt dertig seconden lang aan. Bij bandjirs kan het onderaards uit het gebergte stroomende water snel stijgen en een geheele gang vullen. Na ongeveer twee uur stroomop te zijn geboomd, bereikt men de plaats van de eetbare vogelnesten. Vroeger bouwden de zwaluwen hun nesten dicht bij den uitgang, maar van jaar tot jaar trekken zij zich dieper in de gewelven terug. Reeds van verre verneemt men het kwetteren der vogels. Nu duurt het nog twee volle uren, voordat men het einde van de tunnel bereikt heeft en gedurende al dezen tijd vaart men door een aldoor aanhoudend vogelgetjwetter. Bij het naderen der prauwen fladderen de salanganen angstig rond. Aan de vaalwitte tunnelzoldering zijn op bepaalde plaatsen als donkere pukfels talloze zwaluwnesten dicht bijeen gebouwd. Bij mijn bezoek aan de Tamaloeang-grotten, in de eerste dagen van Februari, waren de zwaluwen ongeveer veertig dagen aan het bouwen. Om de nesten af te plukken bezigt men prauwen, waarop stellingen zijn bevestigd. Men kan op een enkele plaats landen en daar is de bodem glibberig van de uitwerpselen der zwaluwen. Vooral Chineezen zijn verlekkerd op eetbare vogelnestjes, die behalve dat zij als zeldzame delicatessen genuttigd worden, den roep hebben een uitnemend medicijn te wezen tegen tuberculeuse aandoeningen. Het Gouvernement verpacht den pluk der nesten en maakt er een zoet winstje van. De Tamaloeang-vogelnestgrotten zijn wel zoo interessant als de grotten van Karang-Bolong in de residentie Kedoe op Java of die van Rongkob in het Djokjakartasche.

Aan het einde van de vaart wacht ons een verrassing. Wij komen uit duisternis en stilte op een klein meer, gelegen onder een ruim, zeer hoog gewelf, waarin een geweldig, donker rotsblok ligt. Daar baant zich het juichende licht een weg door groote openingen; kleurige lichtbundels breken allerwege zich baan. Daar ziet men weer boomen, daar schijnt weer de zon en het is of men opeens uit een zonderlingen droom ontwaakt. Wij varen om het rotsblok heen, leggen aan en bestijgen den omhooggaanden oever, het licht tegemoet, waar wachthuisjes van de vogelnestplukkers als verwaaide, duistere dierages staan tegen een groote opening naar de groene buitenwereld. Terug gaat het heel vlug. Stroomafwaarts suizen wij als het ware over het zwarte, glimmende water door de geheimzinnige duisternis der grotten. Dan verschijnt de tunnelmonding als een ver lichtpuntje, dat grooter en grooter wordt en eindelijk schieten wij in de groene, wijde wereld. Het is als een verlossing.

Tegen den avond waren wij weer terug in Bangkalaän-Melajoe. Ik overnachtte in het aan de rivier gelegen huisje van den pembekel, waar alles reeds in orde was gemaakt voor ons logies. De veldbedden waren opgeslagen in den „salon", waar de wormstekigheid van het wankele, vervelooze tafeltje schuil ging onder een violette, gouddoorweven

selendang¹⁾ en dan was er op het wiebelend voorgalerijtje nog de eenige stoel in een gebied zoo uitgestrekt als Nederland en die was nog gammel en wankel ook en moest met beleid gehanteerd worden. Ik zat dan voorzichtig op dien zeldzamen zetel in Perzisch hofgewaad oftewel pyama en om mij heen op matten zaten de notabelen sirih kauwend te geeselen en beneden het huis hurkten roeiers en dragers om een houtvuurtje, waarvan de rook ook voor ons de muskieten verdreef, al deed het ons hoesten en bracht het ons de tranen in de oogen. Daarbuiten was de nacht vol door-dringend, tjirpend geluid en boven het compacte duister van het woud aan den overkant van de rivier hing de hemel als een bevend, diepblauw gaas vol tintelende lichtdruppelen.

Toen zeide mijn vriend met de onprettige huidaandoening (hij was heusch de eenige niet en het kwam daar in de aanzienlijkste families voor): „Toewan, weet U, waarom er op Borneo geen olifanten zijn?” Het gezelschap monkelde en men knikte elkaar toe en mikte sirihstraaltjes tusschen de balustrade door naar beneden. „Neen”, antwoordde ik, „dat is iets, wat ik gedeceideerd niet weet”. Hij vertelde met zijn mooie, donkere stem: „Waarom de olifanten niet op Borneo gekomen zijn, leert ons een legende; de legende van ‚gadjah moendoer’²⁾).

Lang, lang voordat er menschen bestonden, waren de dieren al op de wereld. Zij hadden hun diertaal en verstonden elkander. Zij leefden met elkander, zoo goed en zoo kwaad als dat ging, juist zooals de menschen na hen dat deden. Zij pleegden met elkander overleg omtrent zaken van algemeen belang en vonden alles best, zooals het was en waren op hun manier gelukkig. Zoo was de stand van zaken op het eiland Borneo. In deze tevreden dierenmaatschappij drong toen het gerucht door, dat de olifanten van plan waren op Borneo te komen. Olifanten? Waren dat geen beesten zoo groot als bergen, machtige kolossen, die alles op hun weg vertraptten, die hen allen zouden overheerschen door brute kracht? Wee! wee! hun tevreden samenleving zou worden verstoord. Men belegde een groote vergadering, waar alle dieren van Borneo op waren geinviteerd en allen kwamen ze aanzetten, de orang-oetans en de neusapen en allerlei andere apen en de luie krokodillen en de verschillende schildpadden en de slangen, van de python af tot de kleine slangetjes toe en de zware badak³⁾ en de ruige wilde zwijnen en de vlugge herten en vele, vele vogels groot en klein; allen, pluim en veer en schub waren ze op komen dagen naar de vergaderplaats en ze bespraken het geval lang en breed en beraadslaagden van den vroegen ochtend tot de avondchemering. Maar toen de avond daalde, was een oplossing niet gevonden. Toen was het, dat men hoog boven de vergadering het kerkend geluid hoorde van vliegende neushoornvogels. Twee jaarvogels streken temidden der vergadering neder. Jawel Toean, ik weet het”, onderbrak de verteller zijn verhaal, „men zegt van dezen vogel, dat hij bij zijn leven nimmer den grond betreedt, dat hij ieder jaar een ring om zijn formidabelen snavel krijgt en na het twaalfde jaar door zijn makers naar de aarde wordt gebracht, waar hij dan den geest geeft. Maar,” voegde hij met een glunder lachje van mij-zul-je-niet-vangen er aan toe: „het was toen een andere tijd, dat blijkt uit alles. Welnu, die jaarvogels legden een grooten olifantstand neer en allen keken met ontzag naar het machtig ivoor. Toen richtte een der jaarvogels zich tot de verzameling en sprak: ‚O! gij allen, die hier bijeen zijt om te beraadslagen over de wijze, waarop gij zoudt kunnen verhoeden, dat de olifanten op Borneo komen en hunne suprematie over al het gedierte van dit eiland uitstrekken, ik kom tot u met den goeden raad om u daartegen niet te verzetten, wijl zulks nutteloos zou zijn. De Vader der olifanten zendt u dit ivoor met de boodschap, dat dit slechts één zijner tanden is, waaruit gij dus kunt afleiden, met welk een geduchten kolos gij te maken hebt. Hij wenscht in vrede de heerschappij over u allen te aanvaarden en geeft u beleefd in overweging u te onderwerpen en te berusten. Uw bescheid zal ik hem morgen overbrengen, o! geachte aanwezigen. Gij kunt u een nacht op het antwoord beraden. Ik heb gezegd!’

De duisternis viel snel, ook in de harten van alle dieren, die daar aanwezig waren.

Des anderen daags waren allen bij het eerste ochtendgloren in groote verslagenheid weer bijeen. De jaarvogels wachtten, gereed om op te stijgen, het antwoord.

Het was toen, dat het cnaanzienlijk stekelvarkentje, handig naar voren kruipend, in de diepe stilte die heerschte zijn knorrend stemmetje verhief. Hij had een van zijn mooiste pennen uitgetrokken en overhandigde dezen stekel aan de jaarvogels met de woorden: ‚Keer terug tot uw opdrachtgever en zeg den Vader der olifanten, dat wij zijn suprematie niet zullen dulden en dat, wanneer de olifanten niet afzien van het voornemen om het eiland Borneo te betreden, zij met mij en de mijnen zullen te doen krijgen. Zeg den Vader der olifanten, dat dit slechts één mijner haren is, waaruit hij dus kan afleiden, welk een geduchten tegenstander hij zal hebben te overwinnen, wanneer hij zijn ongelukkig voornemen niet opgeeft. Ook wij wenschen den vrede.’ En daarom Toewan, zijn er geen olifanten op het eiland Borneo. Want de olifanten zijn wel heel groot, maar ze zijn niet zoo heel pienter, ziet U”, besloot de verteller.

Terwijl ik opstond om mij ter ruste te begeven, zei ik: „Dank voor je amusante geschiedenis. Er is meer dan een moraal uit te halen, sobat!”

Wenken voor tuinbeplanting

VERPLANTEN IN HET NAJAAR

NOG te veel wordt het voorjaar als de planttijd bij uitnemendheid beschouwd en daarbij de gunstige najaars-verplanttijd voor vele gewassen voorbij gezien. ☼ Vele vroegbloeiende vaste planten en zelfs heesters kunnen in October bij vochtig weer verplant worden. Ik noem Iris, Pioen, Spiraea, Lupine als voorbeeld van vaste planten en Weigelia, heesterspiraea, Gouden regen en Sering als voorbeeld van heesters, die zonder uitzondering in October of begin November veel voordeelijker kunnen geplant worden, dan in het voorjaar. ☼ Wat wij ermee bereiken? Wel, in gunstige gevallen, n.l. als de grond vochtig is, maken planten zoowel als heesters nog vóór den winter kleine kiemworteltjes. En wat dit zeggen wil, komt in het voorjaar aan den dag. Als de voorjaarswarmte begint en een snellen groei bevordert, kunnen de in het najaar geplante gewassen met kiemworteltjes daaraan meedoen: de kiemworteltjes groeien snel tot flinke wortels uit en bloem en blad kunnen gelijktijdig ontwikkelen. Bij voorjaarsuitplant ziet men maar al te vaak dat zich eerst kleine blaadjes en onvoldragen bloemen ontwikkelen, omdat het wortelgestel niet kan meewerken en zoo zijn wij wel eens een heel jaar ten achter. ☼ Natuurlijk moet de grondbewerking geheel gelijk zijn aan die in het voorjaar; diep omwerken van den fijn gespitten grond en daarna met ouden stalmest vermengen, of, bij gebreke van dien, met kunstmest. Vergeten wij vooral niet om alles na het planten met een laagje blad af te dekken, dit bevordert het wortelen ook, omdat het den grond gelijkmatig vochtig houdt en den slechten invloed van schralen wind tegengaat. Van de vroegbloeiende heesters wil ik nog eenige noemen die bij vroege najaarsplanting in het voorjaar kunnen bloeien alsof ze in het geheel niet verplant zijn: Het zijn: Forsythia (Chineesch klokje), Jasminum nudiflorum (Winterjasmijn), Daphne mezereum (Peperboompje); verder de Sneeuwbal, de dubbele japansche Sierkers en tenslotte de fraaie Prunus triloba. ☼ Al deze planten en heesters kunnen vroeg besteld worden en alles gaat goed als de leverancier zorg voor het inpakken draagt en de planten vooral niet uitdrogen. ☼ Bij de verplante heesters kunnen meteen bollen geplant worden en wel op natuurlijke wijze in groepjes; Narcissen zijn daar heel geschikt voor, tros en trompet-narcissen. Verder is de crocus voor lossen aanplant geschikt en het blauwe druifje. Al deze bloembollen zijn nu zeer billijk in prijs verkrijgbaar, zooals trouwens met de heesters ook het geval is en daar een dergelijke aanplant van heesters en bloembollen jaren mee kan, is dit tijdstip van aanplant dus gunstig te noemen. ☼ Bovendien helpt men de kweekers een beetje af van hun overproductie, als gevolg van geringeren export! B.

FRANZ LEHÁR wandelde met een kennis over den Ring te Weenen. Plotseling hoorden de beide wandelaars uit het venster van een parterrewoning de klanken van een shimmy. Zich tot Lehár wendend, vroeg de kennis: „Deze bekoorlijke melodie is toch van u, nietwaar, meester?” „Nog niet,” antwoordde de componist.

1) selendang = lange, smalle schouderdoek, sjaal. 2) gadjah moendoer = de olifanten wijken. 3) badak = rhinoceros.

Foto Bencini

GEDEELTE VAN HET VOORPLEIN VAN HUIZE „BISSCHOPSRUST”

HUIZE „BISSCHOPSRUST” BIJ FLORENCE

DOOR W. O. J. NIEUWENKAMP

VROEGER heb ik reeds een en ander verteld in dit weekblad van onze buitenplaats bij Florence, de „Riposo dei Vescovi” of „Bisschopsrust”¹⁾. Maar ik heb mij toen alleen met den tuin bezig gehouden. ☒ Ik beloofde om een volgenden keer iets over het huis te zullen schrijven, doch stelde dit telkens weer uit omdat het herstellen, verbouwen en verbeteren van het bouwvallige en hier en daar weinig fraaie gebouw nog steeds niet voltooid was. Daar het meeste werk nu ten laatste ten einde is, wil ik mijn belofte hier gestand doen. ☒ In het kort zij vermeld, dat van de fundamenteen groote gedeelten tot op de rots werden blootgelegd en met beton versterkt, daar het huis aan de tuinzijde, waar de heuvelhelling tamelijk steil omlaag gaat, vele scheuren vertoonde; dat een heel leelijk deel van den westgevel, dat uit ijzer en glas bestond, werd afgebroken en door stevig metselwerk van ronde rivierkeien vervangen; dat het geheele dak, dat lek was als een mandje en op vele plaatsen bedenkelijk doorgezakt, werd gesloopt en door een nieuw vervangen. Vooral dit laatste werk was een lastig karwei, die echter hoogst noodzakelijk was, want vele dakspanten waren gebroken of gedeeltelijk vergaan. Het dak boven de zaal op de eerste verdieping was het ergst er aan toe. Oogenschiijnlijk leek het nog zoo kwaad niet, hoewel de helling er van te flauw was, waardoor het regenwater bij ongunstigen wind onder de pannen naar binnen woei. Maar toen de pannen waren afgenomen ontdekte ik, dat het oorspronkelijke dak leelijk was doorgezakt en dat men den kuil, die daarin ontstaan was, eenvoudig met puin had opgevuld, en daarop de zware platte en halfronde pannen opnieuw had gerangschikt, alsof de onderbouw volkomen gezond was geweest. Dat dit aldus zoo extra beladen dak niet was ingestort,

1) Zie jaargang 1926, nr. 42 en 1929, nr. 34.

komt mij nog steeds onbegrijpelijk voor, vooral omdat gedurende de laatste strenge winters meer dan eens een vracht sneeuw het toch al aanzienlijke extra-gewicht van het puin nog was komen vergrooten. Zeker is het, dat een ieder, die zich vóór de vernieuwing van het dak op de bovenzaal had opgehouden, het zwaard van Damocles steeds boven het hoofd had gezweefd. Vóór het nieuwe dak boven het hoofdbouwwerk werd geplaatst heb ik de muren een meter verhoogd, omdat het oude dak te dicht op de er onder liggende plafonds lag en de kamers daaronder dus heel warm waren in den zomer. Dit dak meet twaalf bij vier en twintig meter. Het dak aan de straatzijde is veertig bij zes meter; dat is voor een deel door steenen terrassen met gemetselde borstweringen vervangen, voor het overige vernieuwd en ook iets opgehoogd. Alle schoorsteenen, wel een twintigtal, moesten opnieuw worden opgetrokken, omdat ze met puin verstopt, gescheurd of ingestort waren. Het terras boven de voorgalerij, aan den zuidgevel, werd gedeeltelijk overdekt met een vooruitspringend dak op sierlijke steenen kolommen. Het leelijke waggelende ijzeren hekje langs de terrassen, die de eerste verdieping aan drie zijden omgeven, werd over de geheele lengte vervangen door een muurtje van steenen uit de Mugnone, het zijriviertje van de Arno, dat onder langs onzen tuin stroomt. Verder bouwde ik tegen den noordgevel een steenen trap, die naar de eerste verdieping voert, en tegen het atelier aan een zwembassin, dat tien meter vijftig lang, zeven breed en twee en een halve meter diep is. Een steeds vloeiend bronnetje voorziet het van helder water. ☒ Ook in het inwendige van het huis viel er heel wat te beredderen; ik geloof niet dat er één kamer is, waarin niet werd gewerkt. Maar de details van deze inwendige bouwerij zal ik u besparen. Uit hetgeen ik tot nu toe verteld heb, zal de lezer

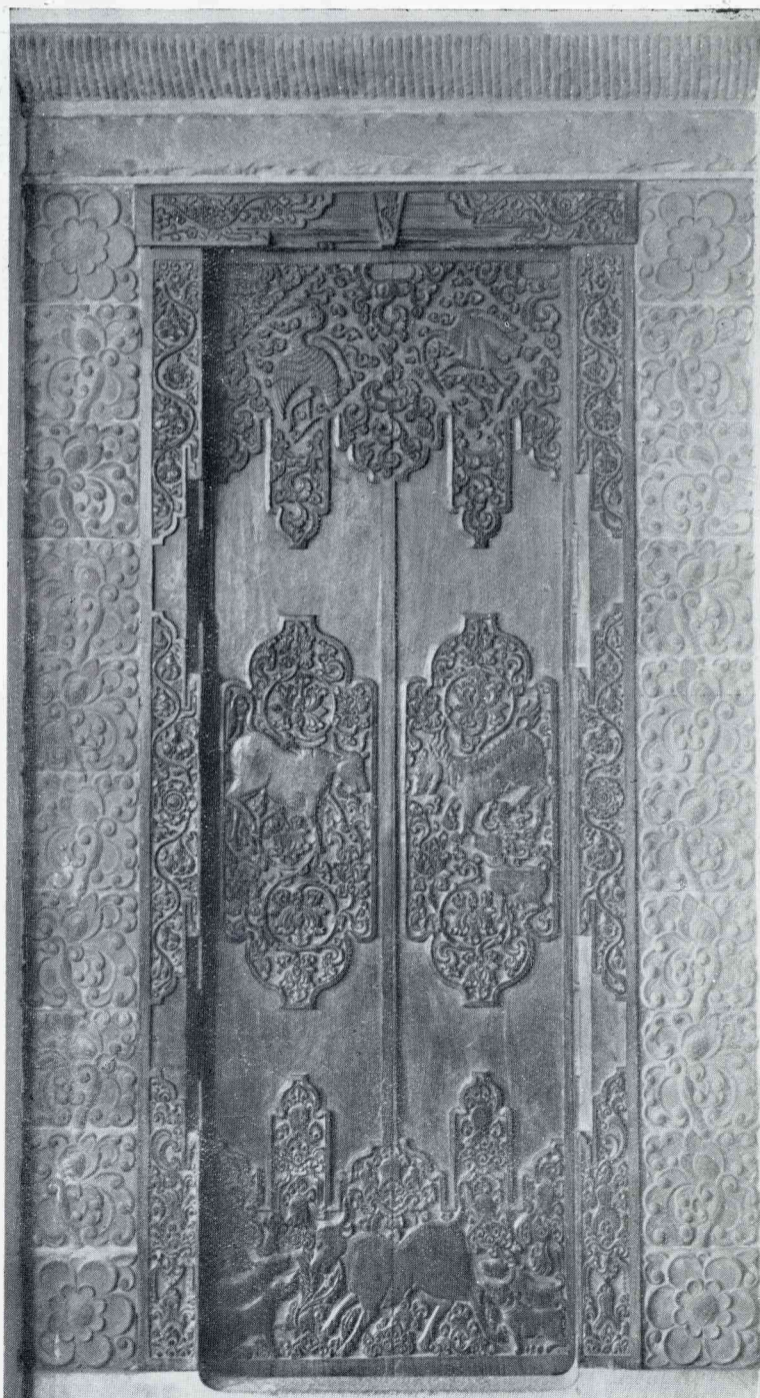

Foto Bencini

DE GROOTE SCHOUW IN HET ATELIER

allicht de gevolgtrekking hebben gemaakt, dat ons huis een reusachtig gebouw is. En de mededeeling dat het vier en twintig kamers bevat, terwijl vier daarvan elf meter lang en vijf of zes breed zijn, en dat de keuken ruim zeventien meter lang is (die vroegere Bisschoppen richtten hier blijkbaar groote smulpartijen aan) zal hem ongetwijfeld in die meening versterken. Nu, in den beginne dachten wij daar ook zoo over, en wij waren heel verwonderd dat de belastingambtenaren, die onze woning kwamen opnemen, er onverschillig door wandelden en het blijkbaar een doodgewoon villatje vonden. ☞ Maar sedert wij in vele buitenverblijven in den omtrek op bezoek zijn geweest en telkens weer opnieuw in verbazing hebben gestaan over de groote entrees, de enorme zalen, die soms zoo groot zijn dat ons heele huis er wel in kan, over de eindelooze reeksen ruime woon- en slaapvertrekken, de enorme keldergewelven, de weidsche terrassen, om van de vele bijgebouwen maar niet te reppen, hebben wij begrepen, dat ons groote huis maar een huisje is naar Florentijnsche begrippen. Ook heb ik bemerkt, dat mijn groote atelier in Edam, waar ik zoo trotsch op was (het is twaalf meter lang, acht breed en vijf hoog) toch ook maar klein is in vergelijking met het atelier van een schilder-beeldhouwer, dien wij kort geleden in zijn villa aan de andere zijde van de Arno bezochten. Dat atelier is vijf en twintig meter lang, twintig breed en tien hoog! Het dak er van is een terras van vijfhonderd vierkante meter; op dat terras heeft men, naar alle kanten, een schitterend uitzicht over Florence met zijn massieve koepels en ranke torens en over de groene heuvelen en bergen, die in wijden kring de stad omsluiten. ☞ Vóór ik aan het bouwen begon, heb ik een plattegrond van ons huis gemaakt en ik kwam daarbij tot de verrassende ontdekking, dat er geen enkele kamer zuiver rechthoekig is, dat dus in elk vertrek de tegenover elkaar liggende wanden steeds verschillend van lengte zijn. Verder bleek het, dat de muren ook verschillend van dikte zijn, van een halven meter tot anderhalven en meer, ja, vaak is dezelfde muur aan het eene einde dikker dan aan het andere einde. Dit verschil bedraagt bij den zuidgevel zelfs meer dan een meter! ☞ In de tuinkamer aan de noordzijde (nu mijn atelier) verschillen niet alleen de lange en korte wanden onderling in lengte, doch ook de acht, op het oog geheel gelijkvormige, boogramen zijn verschillend van breedte en hoogte. ☞ Bij het verbouwen onderzocht ik, dat de dikste, dat zijn de oudste muren, bestaan

uit een vóór- en achterzijde van ruwe steenbrokken of ronde rivierkeien, in kalk gelegd en aan de buitenzijden met kalk bepleisterd. De ruimte tusschen dien vóór- en achterkant is opgevuld met puin en aarde, zoodat zoo'n dikke muur veel minder solide is en heel wat minder kan torsen, dan men op het oog zou gelooven. ☞ Zelf heb ik, voor alles wat ik bouwde, uitsluitend cement als metselspecie gebruikt, hetgeen mijn metselaars vaak medelijdend het hoofd deed schudden. Niet dat zij die manier van bouwen, die zij nooit hadden zien toepassen, niet goedkeurden, doch zij hadden medelijden met de werklui, die na hen zouden komen, om hetgeen ik gebouwd heb, weer af te breken! Zij hadden reeds zoo vaak gesloopt, wat anderen vóór hen hadden opgebouwd, dat zij dezen gang van zaken als den meest natuurlijken ter wereld beschouwden. En daar hadden ze ook zeker gelijk in. Maar mij ontnamen zij toch wel iets van mijn illusie, dat mijn opvolgers op „Bisschopsrust” eenig respect zouden koesteren voor hetgeen ik hier met zooveel moeite tot stand heb gebracht. Die illusie had al eerder een leelijken knak gekregen, zooals u uit het volgende zal blijken. In het eerste jaar van ons verblijf alhier had ik, nadat de allernoodzakelijkste voorzieningen voor het bewoonbaar maken van het huis waren getroffen, tusschen een groep boomen, juist tegenover den ingang van ons woonhuis, een reusachtigen bloempot van 1.65 meter middellijn op een vierkant voetstuk geplaatst. Dat voetstuk had ik opgebouwd uit oude bouwfragmenten van steen en marmer, van baksteen en rivierkeien. In den pot was een groote agave gepoot; en ik was heel tevreden met het resul-

BALISCHE DEUR IN HUIZE „BISSCHOPSRUST”

taat van mijn arbeid, en naar mijn gevoelen paste het monumentje zoo goed in de omgeving of het er altijd gestaan had. ☼ Kort daarop had ik een Hollander op bezoek, die een paar jaar vóór ons een buitenplaats in Bagno a Ripoli, aan de andere zijde van Florence, had gekocht. „Als je hier een villa hebt gekocht” zei mijn vriend, en hij sprak dus uit ondervinding, „dan zit je meteen tot over de ooren in het werk, en heb je voor maanden en maanden werkvolk over den vloer, zoo-veel valt er altijd te repareeren en te veranderen. En dan moet je meestal nog heel wat leelijke rommel sloopen ook,” waar ik het volkomen mede eens kon wezen. „Zoo zou ik”, vervolgde hij, en hij wees vol minachting naar mijn pas voltooid tuinornament, waarvan hij niet wist, dat ik het gemaakt had, „zoo zou ik dat malle lompe ding daar, met dien grooten pot er op, dadelijk opruimen; dat staat daar leelijk in den weg; het heele uitzicht is er door bedorven!” Nu, ik hoop maar dat niet die Hollandsche vriend of iemand van zijn smaak hier mijn opvolger zal wezen. Een kleine troost zou het mij alleen wezen, dat hij dan tenminste heel wat moeite met afbreken zou hebben. ☼ Nu nog een korte beschrijving van de foto's, die hierbij gereproduceerd zijn. ☼ Op de foto op blz. 496 ziet men het voorplein. Op den achtergrond een deel van de voorgalerij aan de zuidzijde van het woonhuis, en rechts twee vensters met steenen kolommen, die ik in 1927 heb aangebracht, evenals het groote steenen wapenschild daarboven. ☼ In de voorgalerij hangt nog een ander groot wapenschild van hout, en staan, aan beide zijden van de voordeur, twee marmeren busten op marmeren kolommen, waarvan er één op de foto zichtbaar is. Naast deze kolom is een donkerkleurig marmeren reliëf van keizer Augustus, op jeugdigen leeftijd, in den muur gemetseld. ☼ Op de foto op deze blz. is het zwembassin te zien, dat tegen den noordgevel is aangebouwd. Hier spuit een straal water uit een antiek masker in een steenen bak, die met beeldhouwwerk versierd is. Uit dezen bak stroomt het water in vier straaltjes

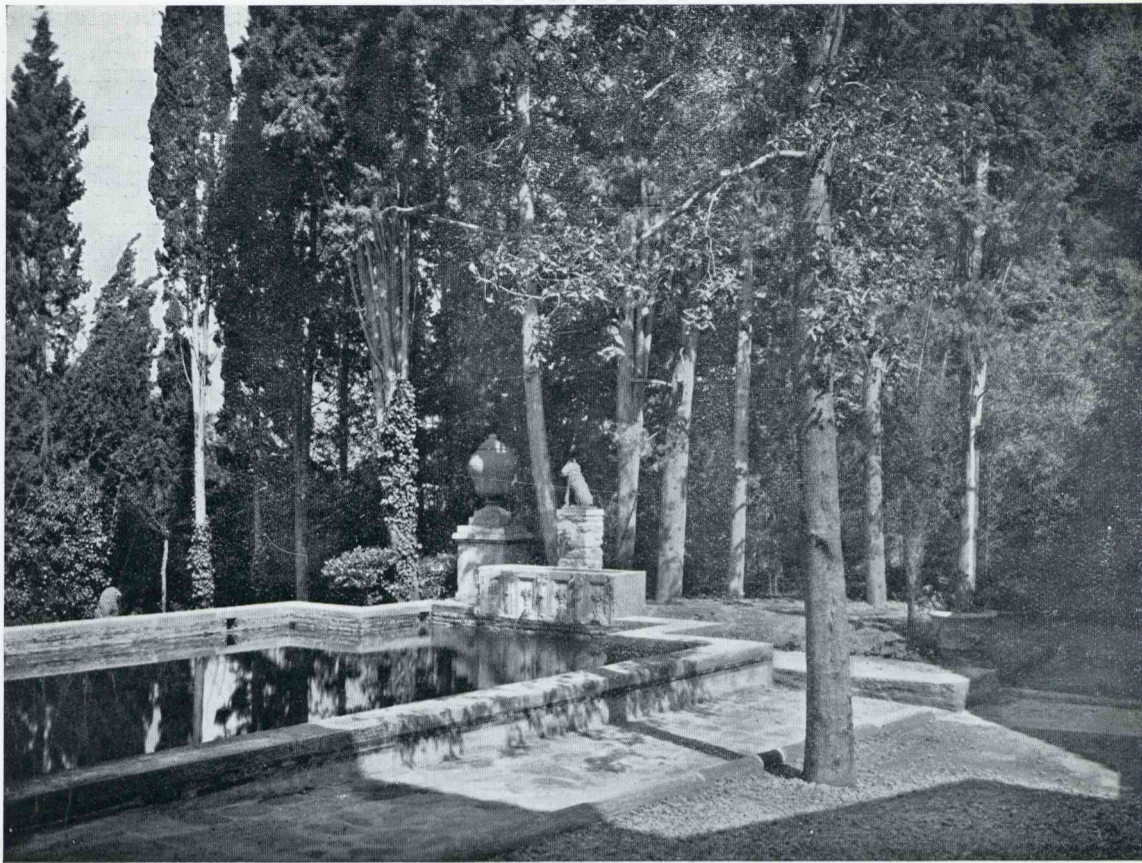

Foto Benici

ZWEMBASSIN TEGEN DEN NOORDGEVEL VAN HUIZE „BISSCHOPSRUST”

in het groote bassin. De fontein wordt bekroond door een leeuw van terracotta, van prachtige roode kleur, die op koddige wijze haar tong uitsteekt. Uit welke eeuw dat fantastische gedierte stamt, ben ik niet te weten kunnen komen. Sommige kunstkenneren beweren dat het werk is uit de twaalfde of dertiende eeuw; anderen weer dat het nog veel ouder moet wezen. ☼ Tegen den noordgevel staan nog twee andere fonteintjes met marmeren beelden er op; en ook vele gebeeldhouwde fragmenten (Etruskische, Romeinsche en Middeleeuwsche) zijn er tot versiering in aangebracht. ☼ Verder geven twee foto's iets te zien van hetgeen het huis inwendig alzoo aan fraais bevat. Op de eerste foto de groote steenen schouw in mijn atelier, die ik in 1928 bouwde, en op de andere foto een mooie deur met prachtig snijwerk uit Bali medegebracht,

HERFST

ALS Augustus ten einde loopt, en de dagen merkbaar korter worden, begint het plantenleven in veld en tuinen te kwijnen. De eerste weken van September kunnen nog zomers inzetten, want diep oranje gloeien nog de kelken van de Oost-Indische kers en de tallooze kraakbeenachtige vruchtjes blijven goed verborgen onder de sappige, ronde bladschotels. In de hooge Dahlia-planten, waaruit de verlepte bloemen zorgvuldig zijn weggeknipt, springen iederen morgen nog nieuwe knoppen open, tegen den avond geuren de wit oplichtende bloemen van de Tabak en over het kleine zaaigoed, Verbena's en Slaapmutsjes, vliegen nog glanzende zweefvliegen en snipperen de bonte vossen en atalanta's. ☼ Toch, ondanks dit nabloeiend zomerleven, is er een kentering merkbaar, die niet bedriegt en onafwendbaar het einde brengt. De morgen is niet meer zoo stralend als in den vroegen zomertijd. Langzamer trekken de nachtnevens weg en lang nadat de zon is opgegaan schitteren de bedauwde spinnewebben nog in de struiken.

HERFST. JONGE EXEMPLAREN VAN DE VLIEGENZWAM

De insecten zijn nog druk in de weer en vlinderen en fladderen boven de bloembedden, maar deze bergen tusschen hun laatste pluimen en trossen reeds een overvloed van zaaddoozen, peultjes en andere vruchten, die verraden, dat de zomer voorbij is. De struiken zijn met bessen beladen. Groote zwarte bestuilen aan roodachtige steeltjes plekken in de vlierstruiken, koraalrood pronken de trossen in de Geldersche roos en toefen oranje lijsterbessen glinsteren tusschen het akkermaalshout langs den akkerwand. En ten allerlaatste begint ook het harde zomergroen in de kruinen der boomen te verschieten. De iepen krijgen hier en daar wat roode blaadjes, die wat later verkleuren tot lichtgeel. De elzen worden zóó donker, dat ze bijna zwart lijken en de beukenkruinen krijgen den diepen gloed van oud koper. Dan wordt het October en de welkende bladervracht dwarrelt omlaag, verdroogd en omgekruld als kleine vodjes papier, en de herfstregens kleffen en plakken die bonte schilfers in elkaar tot een grauwe, onherkenbare massa. ☞ Maar tegen het einde van het zoo rijke zomerleven der planten, tegelijk met de herfstregens, komen de paddestoelen te voorschijn. Geheimzinnig, schijnbaar uit niets opbloeiend, zonder zichtbare wortels steken ze plotseling en meestal vele tegelijk hun fleurigen, kleurigen hoed boven het rottende bladerdek uit en vullen de leegte tusschen de nu ontbladerde struiken. Eigenlijk zijn ze niet zoo precies aan een bepaald seizoen, aan een komen en gaan gebonden als de hogere planten. Soms, als de zomer nat en kil is, komen ze in Augustus al te voorschijn en een tucht door de Veluwsche en Gooische bosschen levert dan al volle manden op. Maar het kan ook wel gebeuren, dat die zelfde zwammen eerst in October verschijnen of soms wanneer na een drogen zomer een even droge herfst volgt, wordt het wel eens November. En als dan de nachtvorsten niet te hevig zijn en de winter pas goed gaat beginnen na het nieuwe jaar, staan ze er in de Kerstvacantie nog, misschien wat verregend en afgeknabbeld, maar toch nog in voldoende aantal om een loonnende excursie te houden. In het gewone geval luiden ze — evenals de sneeuwkllokjes de Lente — eind September, begin October den Herfst in en komen dan plotseling uit den rottenden boschbodem, docde stammetjes of hoog in de levende boomen te voorschijn. ☞ Er ligt iets geheimzinnigs in dien plotseligen opbloeit, schijnbaar uit niets en het is heel goed te begrijpen, dat in vroeger tijden, toen het verband tusschen mensch en natuur veel inniger was, dan tegenwoordig, deze wonderlijke woudbewoners als scheppingen van duivels en heksen werden beschouwd. ☞ Uit den donkeren bladergrond groeit in één nacht de paddenstoel als het vruchtlichaam aan onderaardsche, verborgen draden omhoog, ontstaan uit een ingewikkeld samenvoegsel van deze zelfde draden. Deze meestal witte vezels, die zich vertakken in en om de bladerenmassa of in het weefsel van een doode of levende boom, vormen eigenlijk de echte plant, die maanden, soms jarenlang verborgen kan voortwoekeren zonder dat ze paddestoelen voortbrengt. Dit onderaardsche deel van de zwam, mycelium of zwamvlok geheeten, zuigt het voedsel uit rottende bestanddeelen en heet dan een saprofiet of onttrekt soms zijn voedsel aan levende planten en wordt dan parasiet genoemd. Dit is juist het onderscheid met de gewone groene planten, dat een zwam zijn voedsel niet zelf maakt uit water, koolzuur en zouten, zooals een hogere plant met behulp van zijn bladgroen, maar aangewezen is op voedsel, dat kant en klaar wordt onttrokken aan levende en doode plantendeelen. In een gunstig, d.w.z. vochtig jaargetijde ontstaat er aan het uiteinde van zoo'n zwamdraad het orgaan, dat voor de instandhouding der soort zorgt en de sporen draagt. Dit is dan de paddenstoel en het is wonderlijk, hoe er uit die onderling bijna niet te onderscheiden dradenmassa's voor iedere soort een andere paddenstoel ontstaat, verschillend van vorm en kleur. Hoe verschillend die vormen en kleuren wel kunnen zijn, soms zelfs voor de zelfde soort, heeft iedereen, die

HERFST. ROODE RUSSELLA'S

wel eens wat „aan paddenstoelen heeft gedaan” kunnen merken. Het begint zoo aardig! De rijke oogst wordt netjes gerangschikt en de verschillen lijken op het eerste gezicht vrij duidelijk en overzichtelijk en het namen opzoeken oftewel determineeren lijkt geen groote kunst. Maar dan komen de moeilijkheden! Hier zijn alleen maar oudere exemplaren verzameld, terwijl de tabel vraagt of de jonge ook een gordijn

HERFST. HANEKAM OF DOOIERZWAM

hadden. Daar merken we, dat we den steel boven den grond hebben afgebroken, terwijl er sprake is van een ondergrondsch knol. Weer andere hebben een kleur, geheel afwijkend van die is opgegeven en zoo is er bijna geen exemplaar, waar we met zekerheid „uitkomen”. Behalve dan de bekende soorten als vliegenzwam, aardster, stuifbal en hanekam. En hier kan het nog wel eens gebeuren, dat we op moeilijkheden

HERFST. OUDERE EXEMPLAREN VAN DE VLEGENZWAM

stuiten, want van stuifballen en aardsterren komen ook weer verschillende soorten in ons land voor. Toch behoeft zoo'n paddenstoelenverzamelaar het bij den eersten keer, die bijna altijd mislukt, niet op te geven. Na zoo'n vergeefsche excursie moeten dan andere, vruchtbare volgen, al was het alleen maar om nu eens een vliegenzwam in alle stadia van ontwikkeling te verzamelen. Want zooals hij daar staat met zijn witbespikkelden rooden hoed tusschen de dorre bladeren of nog mooier in een heldergroen moskussen, komt hij niet boven den grond. Hoed en steel blijven den eersten dag of de eerste uren in een wit omhulsel gewikkeld, dat door het snelle uitgroeien van

HERFST. AARDSTERREN

den paddenstoel al gauw in stukken uiteenscheurt en waarvan de resten als helderwitte wratten boven op den vuurrooden bol blijven kleven en als beurs den voet van den steel omgeven. Langs den steel hangt de manchete gedrapeerd, die een overblijfsel is van het vlies, dat bij de jonge paddenstoelen de plaatjes bedekte en gespannen was tusschen hoed en steel. Bij sommige paddenstoelen bestaat dit vlies slechts uit spinnewebachtige, fijne draden, het gordijn, dat als kleine, rafelige vodjes aan den hoed der oudere exemplaren blijft hangen. Juist deze teere, vergankelijke dingen, die eigenlijk alleen gaaf te vinden zijn aan jonge zwammen, maken het voor den beginner zoo lastig. Meer „houvast" geeft de vorm der plaatjes. Dit zijn de lamellen, die zich aan den onderkant van den hoed straalsgewijs uitspreiden en dienen om het oppervlak van het sporedragend vlies, dat voor die plaatjes uitgespreid is, te vergrooten. Soms, bij de dooierzwam, bestaan deze lamellen nog maar uit een paar knobbelige lijsten, maar bij de champignon staan ze zóó dicht op elkaar, dat het oppervlak er twintig maal door wordt vergroot. Dat deze plaatjes werkelijk sporen bevatten, is tijdens de determinatie wel duidelijk geworden, toen er op de kranten, waarop de verzameling lag uitgestald, allerlei kleurige vlek-

ken ontstonden, veroorzaakt door den ribbeligen onderkant van den hoed. Duidelijker bewijs voor de aanwezigheid van het „paddenstoelenzaad" was niet nodig. De vorm van deze plaatjes kan al dadelijk helpen om twee heel gewone boschpaddenstoelen van elkaar te onderscheiden: de vliegenzwam en de roode Russula. Regelmatig loopen bij de laatste soort de plaatjes van den steel naar den hoedrand. Nooit eindigt er een halverwege, zooals dat bij veel andere zwammen voorkomt. En omdat de hoed zelf dun is krijgt hij door de regelmatige rangschikking van die strakke plaatjes een stevigen, vasten vorm, waaraan alle Russula's te herkennen zijn. De mees-

te hebben een rooden hoed en een tamelijk korten steel, soms blinkend wit, wel eens, zooals bij de purperroode Russula, karmijnkleurig aangelopen. Als met waterverf geschilderd lijkt de hoed van Russula rubra, een van de vergiftige soorten, maar ongevaarlijk, want de smaak is als peper zoo heet. Ook de vergiftige vliegenzwam heeft witte plaatjes, maar vergeleken met den onderkant van zoo'n Russula rubra, zien we direct het verschil, want hier loopen ze niet in een onafgebroken rij van steel tot hoedrand, maar eindigen soms al halverwege. Bijna het heele geslacht der Amanita's, waartoe de vliegenzwam behoort, is giftig en het zijn juist deze soorten, die nog dikwijls verward worden met de goed eetbare champignons. Beide hebben een manchete en ook een knol, maar bo-

Foto C. J. Steenbergh

WARMOND EN OMGEVING. HUIZE OOSTERGEEST

vendien hebben de Amanita's een beurs om dien knol, die de champignons missen. Hoewel dit duidelijke verschillen zijn, kan het gebeuren dat de beurs der knolzwammen verloren is gegaan, maar dan is vergissing toch onmogelijk als men op de kleur der plaatjes let, die bij de weidechampignons verkleuren van vaalrose tot donkerpaars, aan oudere exemplaren zelfs zwart kunnen worden en bij de gevaarlijke Amanieten altijd wit blijven, soms een beetje gelig aanloopen, maar toch altijd duidelijk verschillen van die der champignons. De giftigste

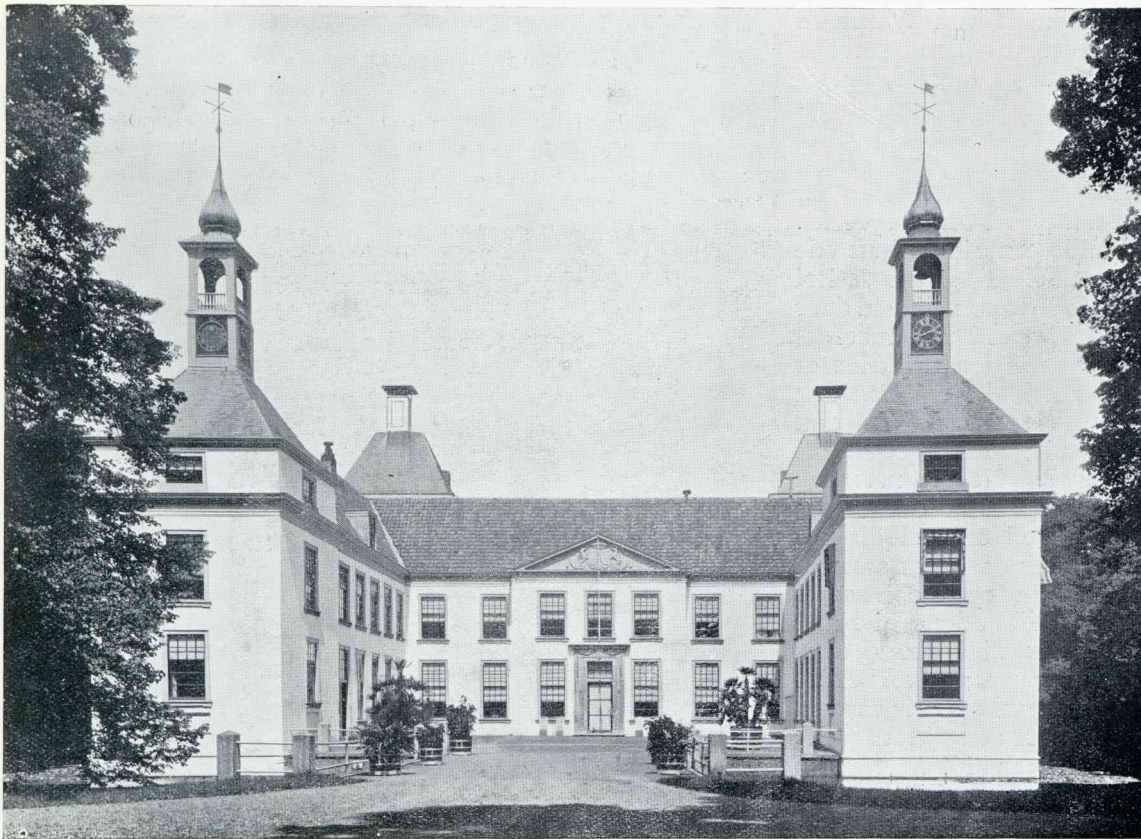

Foto C. J. Steenbergh

HUIS TE WARMOND. FRONT (± 1580 , GEWIJZIGD ± 1780)

soorten zijn misschien wel de groene en de gele knolamaniet, prachtige, hooge paddenstelen met eengaven, grooten hoed, die bij de groene amaniet glanzend kaal blijft, maar bij den andere bedekt is met schubbe wratjes, die echter makkelijk door regenbuien los kunnen weken. Een andere verwisseling is mogelijk tusschen de echte en de valsche dooierzwam, maar deze vergissing is lang zoo niet gevaarlijk, daar de valsche zwam niet giftig is, zocals men vroeger wel dacht, slechts wat onsmakelijker dan de echte Cantharel. Als kleine oranje bolletjes schieten de echte dooierzwammetjes al vroeg in den herfst uit den grond. Ze groeien uit tot aardige trechtertjes met een omgekrulden hoed, die vleezig is en stevig aanvoelt, in tegenstelling met de valsche dooierzwam, die slap als zeemleer is, geen omgekrulden hoedrand heeft en waarvan de plaatjes veel dichter oopen staan. ∞ Russula's, Amanieten, en dooierzwammen, het zijn maar enkele uit den grooten voorraad, die nog in het bosch verborgen bleven. Daar zijn nog de Boleten, de Aardsterren, de melkzwammen en zooveel andere, maar om alles te leeren kennen is eerst noodig een grondige studie van hetgeen ons reeds bekend is. En daarna: „Al doende leert men”.

M. H.

Warmond en omgeving

DOOR MATTY VIGELIUS
(Slot)

WARMOND heeft veel om der wille des geloofs doorge-maakt. Het was o. a. een geruimen tijd het toevluchtsoord voor Remonstrantsche predikanten, die, uit Leiden verdreven, zich maar al te gaarne in dit zoo nabijgelegen dorp nederzeten, waar zij spoedig vasten voet kregen. Er schijnen zelfs een tijdlang twee Remonstrantsche predikanten in Warmond gehuist te hebben. Zij preekten er in wat thans de Katholieke kerk is. In 1676 konden zij echter weer

de van het slootje, dat naar den dorpskant het buiten afsluit, een prachtig weiland uit, waar hoog op een paal het nest van een paar ooievaars zich verheft. Het is hier nog van een ongerepte landelijkheid. Niet ver van hier ligt nog zulk een landhuis: huize „Groot Leerust”, uit den zelfden tijd dateerend en eveneens in het bezit van mooie gazons en statig hout. Een vriendelijk berceautje belooft heel wat voor den komenden zomer. Maar wat ons vooral zoo aantrekt is de verrukkelijke ligging. Heeft Huize Oostergeest een prachtig uitzicht naar den hoogen kant, naar weiden, duinen en bollenvelden, Groot Leerust heeft een niet minder weidsch gezicht op den lagen kant van het dorp, met het watertje van de Lee, het molentje en het polderland. En dan vlak erbij treft ons van de Burgemeester Nederburglaan een onvergelykelijk mooi doorkijkje over dat uitgestrekte water en polderland. ∞ „Het dorp Warmond ligt zeer vermakelijk”, bericht ons een schrijver uit de vorige eeuw. Hij heeft stellig geen ongelijk gehad. Want al moge in onzen

naar Leiden terug keeren. ∞ Vlak naast de schilderachtige kerkruïne strekt zich het enorme complex gebouwen van het seminarium uit, een stichting die uit het laatst der 18de eeuw dateert. Nog in den allerjongsten tijd zijn er gebouwen bij gezet. Deze gebouwen dragen het typische karakter, dat zoovele katholieke gebouwen van den modernen tijd dragen en dat niet altijd voor de artistieke opvatting der bouwmeesters pleit. ∞ Maar links van het kerkhof treft men nog een van die statige, mooie buitenhuizen aan, waarvan Warmond er verschillende bezit. Al biedt het woonhuis van „Oostergeest” uit een architectonisch oogpunt weinig opmerkelijks, — het huis is het type van dat van den gezeten burger uit de vorige eeuw — de mooie lanen, de gazons met prachtige eiken en beuken, waaronder sneeuw-klokjes en crocusjes in milde profusie te bloeien staan, zijn van zeldzame bekoring. En dan strekt zich aan gene zij-

Foto C. J. Steenbergh

DE LEEDE MET KOEPEL VAN HUIZE GROOT LEERUST

tijd het water de grootste aantrekkelijkheid van Warmond zijn, ook de boschrijke omgeving aan den Noordkant van het dorp is zeldzaam fascinerend. Daar vindt ge aardige, slingerende zandweggetjes en flinke boerderijen. Een schrill-wit geveltje van een boerenhuisje steekt prachtig af tegen het donker van de nog naakte boomen. Het kwinkleert en jubelt er van uitgelaten vogelzang; een groet aan de Lente, die hier en daar reeds intrede doet als de kalender nog van winter spreekt. ☼ Het Huis te Warmond is feitelijk een ridder-hofstede geweest en moet reeds in 1280 bestaan hebben. In 1525 stierf het geslacht van Warmond uit en ging de heerlijkheid door huwelijk over aan de familie Wassenaer van Duivenvoorde. Ongeveer anderhalve eeuw geleden bewoonde een kleindochter van onzen grooten Boerhaave het kasteel, dat zij naar den geest van den tijd liet verbouwen en vergrooten. Wat dan ook thans nog van het oude slot over is, ademt geheel het karakter dier dagen: de overgang van het Rococo naar het Empire. Vooral het inwendige van het gebouw draagt die kenmerken. De ligging is eenig mooi. Het blanke slot is omgeven door zwaar geboomte en gedeeltelijk daardoor aan het oog onttrokken. Een breede slotgracht, waarop in den zomer waterlelies drijven, omspoelt de muren. Alles ademt hier rust en gezeten deftigheid; een eiland in de woelige wereld daar buiten, die de uitbundigheid van het watervermaak weerkaatst. Een viertal torens, — de voorste twee wat lager dan de achterste —, herinneren, met het water, aan den tijd, dat hier nog versterkingen noodzakelijk waren. Thans klinkt van een dier torens het slagwerk van de klok over de nabije weiden en al het water der omgeving. ☼ Want, noemt ge Warmond, tien tegen een, dat ge associaties met watervermaken oproept. En langs het water van de Lee lijkt dan ook wel alles hierop ingericht. De jachthaven van W. A. Visch, — een bekende naam voor een zeiler, — werd onlangs weer uitgebreid. In het late seizoen, terwijl ik dit schrijf, liggen de meeste booten opgeborgen. Van een gepensioneerd hooiberg heeft men een soort scheepshelling gemaakt. De scheepjes liggen er in ieder geval hoog en droog. Gezellig ingerichte woonschuiten met landelijke namen als „de Kikkert”, het „Zonnehoekje” of „grootscheepscher” als „Shamrock”, zijn winter en zomer in gebruik en zien er uiterst behagelijk uit. We zouden best eens een vacantietje in zoo'n woonschuit willen doorbrengen. ☼ Maar eigenlijk moet ge Warmond, het oude „Waarnemunde” in den zomer gaan zien, wanneer het „Hochbetrieb” in vollen gang is en de ontelbare zeilen van jollen en jachten over het water van Lee en Kaag scheren. Dan haalt ge Uw hart op aan dit echt Hollandsche vermaak! Op gezette tijden zijn er natuurlijk wedstrijden, want anders zou de liefhebberij gauw gebluscht zijn, en dan stroomt alles wat van watervreugd houdt per boot, per auto, trein of bus naar het feestelijke Warmond toe. Dan heerscht er een jolige, ongeganeerde drukte, die U aan het vroolijke leven der bad-

Foto C. J. Steenbergh

KOEPELKAMER IN HET HUIS (WARMOND (± 1780))

plaatsen herinnert. En eigenlijk . . . waarom zou men Warmond geen badplaats kunnen noemen? Wordt er soms te zelden een „duikie” genomen van boord of eenvoudig maar van den wal? Witgekleede meisjes, heeren in eveneens in het wit en met dito zeilpet, de blauwe blazer achteloos aan boord gedeponeerd, bevolken dan de omgeving van land en water. Vroolijk klinken groeten van boord naar boord. Men is onder oude bekenden, want de meeste families komen hier jaar op jaar terug. Hier is de reunie van waterlievend Nederland. En wie rustig al dat gezellige gedoe, die drukke, jonge vroolijkheid wil aanzien, zonder nu bepaald zelf zijn hachje te wagen aan de wel zeer ranke boot, die kieze zich een genoegelijk zitje in Meerrust, de mooie oude boerderij, die wel uiterlijk

zijn karakter bewaard heeft, doch eigenlijk een zeer up to date restaurant is, waar ge, als ge stijf zijt van het lange zitten in de boot, ook nog wel een dansje kunt wagen. En tot diep in den nacht blijft het er vroolijk roezemoezig, toeteren, claxons klinken overmatig hartelijke afscheidsgroeten aan „nu al” vertrekkenden! Het water bindt de menschen. Nergens is de spontane hartelijkheid grooter dan op het water. ☼ Voor vacantiendoel komen Kaag en Warmond meer en meer in trek. En wie er van houdt, de stilte te beluisteren, wanneer de nacht gevallen komt, wie houdt van het innig samenleven met de natuur, die slaat zijn kampeertent op een der kleine eilandjes op en springt 's morgens vroeg reeds van zijn stroozak in het koele water, tot schrik van dommelende eenden en kikkers. Maar menschen schuw hoeft hij niet te zijn, want hij

Foto C. J. Steenbergh

WARMOND EN OMGEVING. SALON (± 1780) IN HUIS WARMOND

kan er stellig op rekenen, dat er picnicende gasten komen opzetten, tegen een uur of twaalf en een monopolie bezit hij niet. Misschien kunt ge U een oogenblikje verbeelden geheel afgesloten te zijn van de wereld, maar weldra komen de eerste jollen in zicht en begint het vroolijk vertier op het water. ☼ Doch voor zoo'n vroolijke excursie naar de Kaag moogt ge wel een contractje afsluiten met Pluvius en hem voorstellen zijn bezigheden naar elders te verleggen, want over al dat open gebied van water en weiden kan de regen danig koud zijn en de wind U guur in het gezicht snijden. Maar op mooie zomersche dagen is er wel nauwelijks iets zoo heerlijk, dan om zich lekker bruin te laten bakken aan den wallekant of in de boot en te genieten van de prachtige weiden met loom vee, de verre dorpen met hun glinsterroode daakjes, terwijl naar het zuiden de silhouet van Leiden zich afteekent en een goddelijk wijsche luchtkoepel, waarin de statig blanke wolken zeilen, zich boven U rondt. Ach, ge behoeft geen boek mee te nemen, om daar van Uw vakantie te genieten. Er komt van lezen toch niets!

Bloeiende lelies in potten

DOOR L. SPRUIT

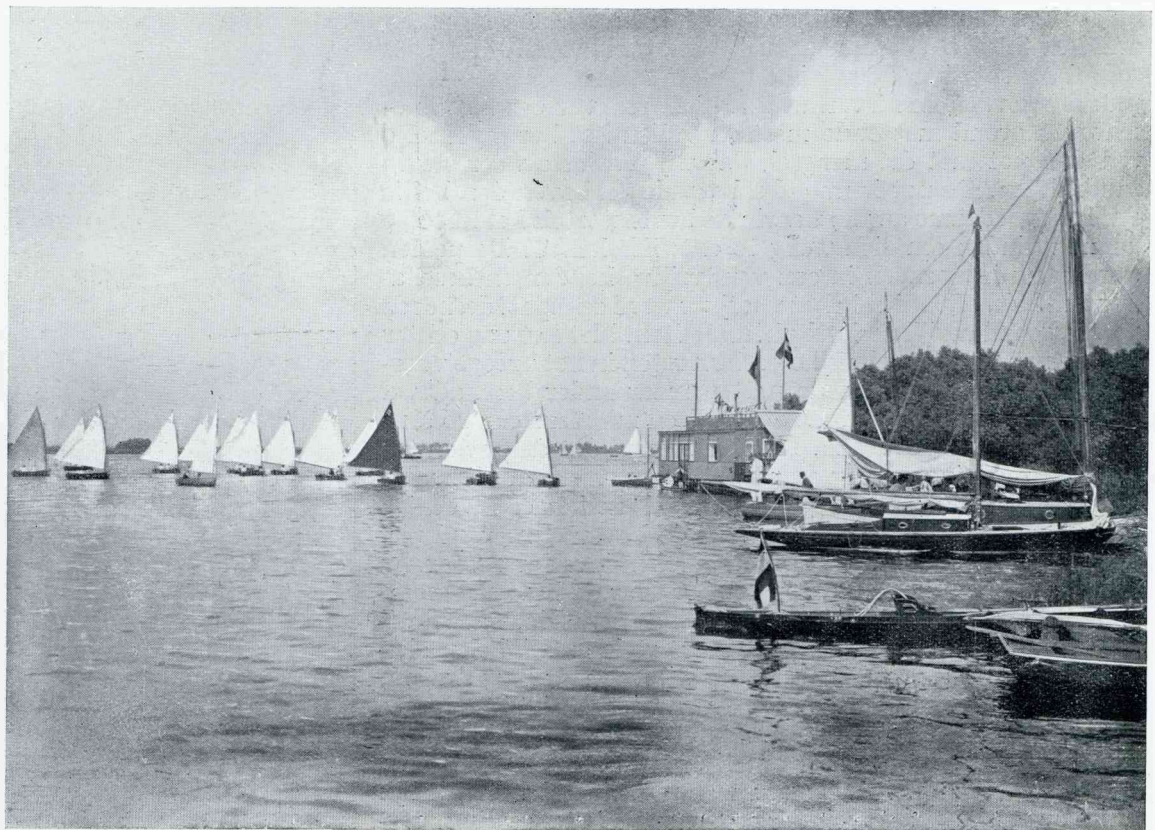
HET is misschien niet algemeen bekend, dat het heel goed mogelijk is, deze prachtige gewassen in potten te kweken en zelfs (onder gunstige omstandigheden natuurlijk) nog wel wat te vervroegen. De bloeitijd van deze vorstelijke bloem valt in den vollen grond in den zomer. ☼ Lelies verlangen in den tuin een beschutte standplaats, dus windvrij; en ook aan de zon zijn zij liever niet te zeer blootgesteld, want anders vertoonen zich direct brandvlekken op de bladeren. Lichte schaduw is het beste. ☼ Wat den grond betreft, de lalie-bollen moeten zeer zeker een koele bodem hebben, kunnen dus nog minder dan de bladeren tegen zonnewarmte. Droog zand, dat door de zonnehitte dadelijk warm en dor wordt, is absoluut niet geschikt voor de teelt van Lelies en het spreekt vanzelf, dat wij met deze eigenaardigheid rekening hebben te houden, vooral bij de cultuur in potten, omdat het grondvolume daar zooveel kleiner is. ☼ Die cultuur is feitelijk zeer eenvoudig. Het is best mogelijk, een pracht-exemplaar te kweken als op blz. 504 afgebeeld is, doch dan dienen we op eenige specifieke Lalie-eigenschappen te letten. ☼ Wanneer wij na den bloei eens een in een pot groeiende Lalie „uitgraven”, dan zullen wij zien, dat er zich wortels bevinden niet alleen onder aan den bol, maar ook — en wel in overvloed — boven aan den bol, daar waar de stengel te voorschijn komt. Deze bovenwortels, die belangrijk grooter in aantal zijn dan de gewone

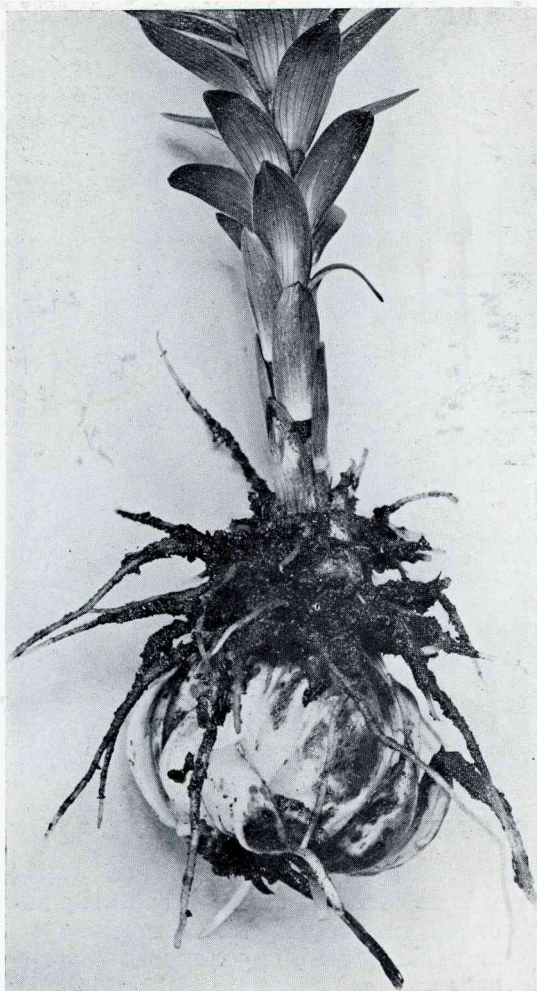
Foto C. J. Steenbergh

WARMOND EN OMGEVING. BOERDERIJ MEERRUST TE WARMOND

onderwortels, hebben een hoogst belangrijke functie te verrichten. Zij moeten n.l. de stengels en de groote bloemen tot ontwikkeling brengen en voeden, wat voorzeker geen kleinigheid is! Zie de afbeelding op blz. 504 van het „wortelgestel” aan den stengel van een Lalie-bol; wel heel duidelijk wordt hier aangetoond de onmisbaarheid en belangrijkheid van deze zich krachtig naar alle zijden uitspreidende „voedsel-opnemers”. ☼ Hieruit volgt, dat de bovenwortels alle gelegenheid moeten hebben, zich te ontwikkelen; lijden zij gebrek, dan zal de voedselvoorziening voor stengels en knoppen eveneens gebrekkig zijn en de geheele cultuur mislukken. Daar nu de Lelies vaak op verkeerde wijze behandeld worden, en de grootste en gaafste bollen tegen alle verwachting in weinig of géén bloemen dragen, is de cultuur in potten van deze prachtige bloem nog steeds weinig verbreid, 't geen te betreuren is omdat men van in pot gekweekte Lelies weken lang binnenshuis genieten kan, zelfs meer nog dan in den tuin, waar door regen de fijne, als uit albast gevormde bloemen soms in enkele

WARMOND EN OMGEVING. JOLLENWEDSTRIJD OP HET KAGERMEER

WORTELVORMING VAN LELIES AAN DEN STENGEL

den grond komt. Dit is natuurlijk veel animerender, terwijl bovendien de in October opgepotte Lelies den geheelen winter door een „sta in den weg” zijn, zonder dat er veel vooruitgang in te bekennen valt. ☞ Wij nemen dus nu potten, die meer hoog dan breed zijn (zie de afbeelding), om vooral boven den bol veel ruimte te kunnen laten voor de goede vorming van de stengel- of bovenwortels. ☞ Als grond nemen wij een mengsel van oude, goed verteerde zodegrond, verteerde bladaarde, wat scherp zand en wat turfmoel. Wij bedekken den bodem van den pot met een laagje van 3 à 4 cm. dik van dezen grond, zetten daarop den bol, vullen de ruimte tusschen bol en wand met aarde op, en drukken tenslotte de aarde stevig aan; de bol moet dan juist geheel bedekt zijn. De pot is dan voor de helft of twee-derde gedeelte gevuld, en nu vermengen wij de rest van den bovenbeschreven grond met oude mest en vullen het bovengedeelte van den pot met dit mengsel, dat wij tenslotte weer stevig aandrukken. De pot is nu geheel gevuld en boven den bol is een laag voedzame aarde, waarin de bovenwortels het noodige kunnen vinden om zich welig te ontwikkelen. ☞ De potten worden nu ingegraven in een vorstvrij, kouden en beschaduwden bak, of, indien in het voorjaar werd opgepot, desnoods op een schaduwrijk en koel plekje buiten. Met het oog echter op de soms nog verraderlijke nachtvorsten in het vroege voorjaar is het verkieslijker, de potten maar onder beschaduwde koud glas te houden, totdat de spruiten minstens een 10 à 15 cm. boven de aarde staan. Men lette erop, dat de potten tot aan den rand ingegraven worden. ☞ De grond wordt matig vochtig gehouden; de bol gaat nu wortels maken en na eenige weken komt er een klein groen puntje boven den grond uit. De stengel zal nu, van den bol af gerekend, onder den grond 6 à 7 cm. lang zijn en dus bezig, zich door de bovenlaag omhoog te werken. Veel hangt nu af van de conditie, waarin wij dien bovengrond houden; de bovenwortels ontwikkelen zich nu ook langzamerhand en wanneer wij nu maar zorg dragen, dat de grond niet uitdroogt, behoeven wij ons niet bezorgd te maken voor mislukking van onze cultuur. Natuurlijk moet tegen overmaat van vocht ernstig gewaakt worden; zooals boven reeds is opgemerkt vormt een Lelie-bol betrekkelijk weinig wortels aan de basis en zou dus spoedig tot rotting overgaan in overmatig vochtige aarde. ☞ Wij laten de potten met onze langzaam zich ontwikkelende Lelies voorloopig rustig in

den kouden bak ingegraven, totdat de spruiten dus een lengte van 10 à 15 cm verkregen hebben, en indien dan een kas of serre ter beschikking staat, dan ruimen wij dáár plaats voor de Lelies in. In de warm-vochtige kastemperatuur (65 gr. Fahrenheit) zullen de planten zich welig ontwikkelen en wij zien ze met den dag rekken. Wij dienen nu goed op te letten, dat het den planten niet aan vocht ontbreekt, want de bovenwortels stellen nu steeds meer eischen en nalatigheid zou zich later wreken door het slap worden van den stengel en door ziekelijk, geel blad. Wij zeiden reeds, dat Lelies geen brandende zon verdragen, doch wel goed licht; zodoende is lichte schaduw het beste. Wie bang is voor uitdrogen van den bovengrond, legge rondom de stengels boven op de aarde wat steentjes of grint, waardoor de grond minder snel uitdroogt en goed koel blijft. Zijn de planten eenmaal goed aan den groei, dan kunnen zij ruim water hebben; men bedenke echter, dat te véél water weer even noodlottig is als te weinig water! ☞ Wel-dra ziet men in de snel opschietende stengels aan den top de dikke knoppen verschijnen en men zij nu uiterst voorzichtig met de planten. Zij kunnen volstrekt geen tocht verdragen, in dien zin dat er dan direct groene luis in de toppen komt, waardoor er dan later kromme en misvormde bloemen voor den dag komen. ☞ Voor potcultuur zijn uitstekend geschikt: *Lilium auratum* of Japansche goudbandlelie (zie afbeelding), de *umbellatum*-soorten, *Lil. speciosum*, *Lil. regale* (de allermooiste der witte trompetlelies), en niet te vergeten *Lil. candidum*, de Madonna- of kerklelie, die wij op alle oude religieuze schilderijen zien afgebeeld. Deze laatste echter moet vroeg in het najaar worden opgeplant en men kan daarmee niet wachten tot het voorjaar, omdat de soort reeds vroeg uitspruit en vóór den winter de z.g. „winterblaadjes” maakt, gevolgd door den hoofdstengel, die zich ook sneller ontwikkelt dan bij de andere soorten het geval is. ☞ Over deze Madonna-Lelie nog een aardige bijzonderheid. Er wordt door sommige menschen aangenomen, dat deze Lelies de in de Bergrede genoemde „Leliën des velds” zijn (Matth. 6: 28). Niets is minder waar. De Leliën des velds zijn een soort *Amaryllis*, n.l. de geelbloemige *Sternbergia lutea*, die veel in Palestina voorkomt; *Lil. candidum* is onder de flora van het Heilige Land echter niet te vinden!

Foto's v. Tubergen

LILIIUM AURATUM, IN POT GEKWEEST